

Федір Веніславський, к. ю. н.

*Національний юридичний університет України імені Ярослава Мудрого,
Україна*

СУДОВА ВЛАДА ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Fedir Venislavskiy, PhD in Law

Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine

JUDICIAL POWER AS A GUARANTEE OF UKRAINE'S CONSTITUTIONAL SYSTEM STABILITY

The article analyzes the judiciary's role and value in the guaranteeing and protection of the constitutional system of Ukraine which is considered as a society's and state's organization and functionality based on and according to system of absolute, universally received politico-legal and social values provided by the Constitution; it was proved that the stability of the Constitutional system means and effective legal protection of constitutional values ensured by high-level and independent judicial power, which is granted by monopoly right to resolve all legal disputes and conflicts; the role of independent judiciary in the establishment of Ukraine as a democratic, legal state is explored; the problems of the organization and functioning of the judiciary in modern Ukraine are considered.

Keywords: constitutional system, constitutional values, constitutional principles, judiciary as the guarantee of constitutional system.

Постановка проблеми. Одним з визначальних постулатів сучасного конституціоналізму обґрунтовано вважається концепція, за якою ліберально-демократична конституція розглядається, передусім, як засіб правового обмеження державної влади через закріплення та гарантування соціальної свободи в усіх її проявах, широкого переліку основоположних прав і свобод людини та низки інших найважливіших політико-правових ідей, які в своїй сукупності становлять ціннісну основу організації та функціонування держави і суспільства. Отримавши безумовне суспільне визнання і, як наслідок – конституційне закріплення, ці універсальні цінності набувають форми норм-принципів, система яких утворює засади конституційного ладу сучасної держави. Основний Закон України містить цілу низку норм-принципів, які закріплюють загальновизнані, безумовні цінності українського народу: соціальну свободу, державний та народний суверенітет, демократизм, правовий характер держави та верховенство права, пріоритет прав людини над інтересами держави, поділ влади та її правове обмеження, гарантування місцевого самоврядування, багатоманітність тощо. При цьому слід зазначити, що засади конституційного ладу мають основоположне значення, оскільки визначають зміст і спрямованість не лише конституційно-правової регламентації суспільних відносин, а й сутнісні ознаки та внутрішній зміст системи національного права загалом, спрямованість практики його застосування. А організація всього суспільного життя, встановлення різноманітних соціальних зв'язків, що виникають в суспільстві і державі, на основі і у відповідності до цих базових цінностей, свідчить про конституційний характер влаштування і функціонування держави, або іншими словами – про наявність в державі конституційного ладу. Саме тому засадам конституційного ладу характерна довготривалість дії, стабільність та незмінність, а також – гарантованість і особлива правова захищеність. І визначальне значення в механізмі гарантування конституційного ладу і його засад належить судовій владі, юрисдикція якої поширюється на всі правові спори і суперечки, що неминуче супроводжують еволюцію будь-якого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні конституційний лад був предметом наукових досліджень таких вчених, як А. Колодій, М. Савчин, О. Прієшкіна, В. Погорілко, Ю. Тодика, В. Шаповал. Окремі аспекти функціонування судової влади досліджували О. Бориславська, В. Городовенко, В. Крижанівський, О. Кучинська та Ю. Циганюк, І. Марочкін, В. Потапенко, О. Толочко. Однак, як свідчить аналіз змісту наукових доробок цих та інших вчених,

роль судової влади в гарантуванні стабільності конституційного ладу України й досі залишається поза увагою дослідників.

Виклад основного матеріалу. Категорія «конституційний лад» отримавши формальне юридичне закріплення в тексті Основного Закону України, набула досить широкого поширення як в сучасній правничій науці¹, так і в практиці вітчизняного правозастосування². Вживається цей термін і в зарубіжній конституційно-правовій науці та практиці³. І хоча на сьогодні його загально визнана доктринальна визначення все ще відсутнє, більшість дослідників погоджується, що конституційний лад – це цілісна система реально існуючих суспільних відносин, що ґрунтуються на конституційно закріплених ідеях свободи, гуманного правового статусу особи, демократичних засад організації й функціонування самої держави та її правового обмеження, вільного функціонування інститутів громадянського суспільства тощо. Іншими словами, конституційний лад – це реальна організація суспільного і державного життя у відповідності з базовими конституційними принципами, що через формалізоване юридичне закріплення втілюють собою загально визнані, безумовні суспільні цінності народу. А вся подальша регламентація суспільних відносин є відображенням, конкретизацією і розвитком цих основоположних принципів⁴, які визначають загальний зміст всієї системи права, у чіткій відповідності з якими і здійснюються всі соціальні трансакції. За загальним визнанням, система цих базових конституційних норм-принципів, переважна більшість яких міститься в розділі I Основного Закону України, складає засади конституційного ладу України, про що неодноразово наголошував в своїх Рішеннях Конституційний Суд України⁵. Тобто засади конституційного ладу є його своєрідним ідеологічно-правовим «фундаментом», на якому побудовані всі суспільні відносини, що становлять його внутрішній зміст.

Відповідно, стабільність конституційного ладу означає, передусім, відносну незмінність та підвищений рівень правової захищеності базових конституційних принципів, які становлять його засади, а отже – і тих безумовних соціальних цінностей, які прямо чи опосередковано отримали своє формалізоване втілення в цих нормах-принципах Конституції України. Адже не викликає жодних сумнівів твердження, що конституційні цінності потребують особливого механізму гарантування, тобто забезпечення їх відносної незмінності, довготривалості дії, а також дотримання всіма без винятку суб'єктами правовідносин. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що під правовим механізмом гарантування стабільності конституційного ладу ми розуміємо цілісну систему правових і організаційних форм, засобів, процедур та інституцій, які в своїй сукупності забезпечують незмінність конституційно-правового закріплення базових конституційних цінностей

¹ Див.: Тодька, Ю.Н. (1999). *Основы конституционного строя Украины: Учебное пособие* Харьков: Факт; Погорілко, В.Ф. (1997). *Основы конституційного ладу України*. Київ: Ін Юре; Рябовол, Л.Т. (2017). Засади конституційного ладу як предмет дослідження: обґрунтування необхідності впорядкування термінологічного апарату. *Порівняльно-аналітичне право*, 2, 49-52; Савчин, М.В. (2004). *Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук*. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

² Див.: *Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 р. (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України) 1997* (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 29, 85-88; *Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. (справа про застосування української мови). 1999* (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 2000, 4, 125.

³ Див.: Румянцев, О.Г. (1994). *Основы конституционного строя России (понятие, содержание, вопросы становления)*. Москва: Юрист; Боброва, Н.А. (2003). *Конституционный строй и конституционализм в России: Монография*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право; Кабышев, В.Т. (1993). *Становление конституционного строя России*. Саратов: Абрис.

⁴ Ларин, А.Ю. (2006). *Конституционное (государственное) право России. Учебник*. Москва: Книжный мир, 93.

⁵ Див.: *Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 р. (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України) 1997* (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 29, 85-88; *Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. (справа про застосування української мови). 1999* (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 2000, 4, 125; *Рішення Конституційного Суду України від 5 квітня 2012 р. (справа про висування кандидатів у народні депутати України за змішаної виборчої системи) 2012* (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 30, 1122.

в процесі конституційного реформування, недопущення спотворення їхнього дійсного змісту в процесі правотворення, та безумовне й чітке дотримання в повсякденному правозастосуванні. І якщо відносна незмінність засад конституційного ладу України забезпечується досить складною процедурою внесення змін до розділів I, III та XIII Основного Закону України, яка передбачає, зокрема, обов'язкове надання висновку Конституційним Судом України та затвердження прийнятих парламентом змін всеукраїнським референдумом, то їх правовий захист найбільш ефективно може забезпечити судова влада, юрисдикція якої, відповідно до ст. 124 Конституції України, поширюється на будь-який юридичний спір. Тобто кожен суб'єкт правовідносин має конституційно гарантовану можливість звернутися безпосередньо до суду за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів. Більше того, й саме це право належить до засадничих принципів конституційного ладу України, є однією з безумовних суспільних цінностей, що отримали конституційне закріплення.

У зв'язку з цим важливо дослідити конкретні форми та засоби гарантування судовою владою стабільності конституційного ладу України через забезпечення правового захисту базових конституційних цінностей, що становлять його засади. Як вже зазначалося, головними цінностями сучасного конституціоналізму і, одночасно, засадничими принципами конституційного ладу України визнаються свобода і правове обмеження державної влади. Це підтверджують і результати загальнонаціональних соціологічних досліджень, за якими, з точки зору ціннісного базису прав людини у сприйнятті українського населення, на першому місці знаходиться саме свобода – близько 80% респондентів позначили її як основну цінність в «наборі цінностей», визначальних для прав людини¹. При цьому «свобода доказує свою ефективність там, де їй вдалося стати принципом конституційного права, найвищою символічною цінністю суспільства», пише В. Речицький². Втілення ж в реальну практику організації і функціонування державної влади ідеї обмеженого правління є «зворотнім боком» свободи, головною її гарантією. Тому, насамперед, необхідно дослідити за допомогою яких правових форм і засобів судова влада забезпечує правову охорону і захист соціальної свободи та яким чином гарантує конституційно-правове обмеження державно-владної діяльності.

Для того, аби зрозуміти чому свобода в усіх її формах прояву є особливим об'єктом судового захисту, слід з'ясувати що розуміється під свободою в конституційно-правовій науці загалом. На наш погляд, поняття свободи в конституційному праві досить системно проаналізувала в своєму дисертаційному дослідженні О. Члевик³, прийшовши до висновку, що «свобода як конституційна категорія – це стан, за якого суб'єкт конституційного права (окрім суб'єктів владних повноважень) має можливість діяти відповідно до внутрішніх переконань та об'єктивних умов дійсності, реалізуючи ідеї, задовольняючи інтереси та потреби у політичній (свобода політичної діяльності, свобода об'єднання, свобода мирних зібрань тощо), економічній (свобода підприємницької діяльності, свобода ринку тощо) та інших сферах (свобода думки і слова, свобода совісті та віросповідання, інтелектуальна свобода, свобода творчої, наукової, технічної діяльності, свобода вибору професії та роду занять тощо), за умови поваги та додержання свободи інших учасників конституційних відносин та відповідальності за власний вибір»⁴. Тобто формами прояву соціальної свободи, як родового явища, є економічна, політична, особиста, інтелектуальна, творча та інші види свободи, які реалізується особою через відповідні суб'єктивні права і свободи. Наприклад, економічна свобода реалізується через вільне володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності, через зайняття підприємницькою діяльністю, шляхом здійснення права на працю тощо. Формами реалізації політичної свободи є добровільне об'єднання громадян в політичні партії та громадські об'єднання, вільне проведення мирних масових заходів, участь у виборах та референдумах, направлення петицій тощо. Особиста

¹ Печончик, Т. (ред.) (2017). *Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження*. Київ: Центр інформації про права людини, 27.

² Речицький, В.В. (2012). *Політичний предмет конституції*. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 328.

³ Члевик, О.В. (2016). *Свобода як категорія конституційного права: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук*. Харків: Національний Юридичний Університет Імені Ярослава Мудрого.

⁴ Члевик, О.В. (2016). *Свобода як категорія конституційного права: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук*. Харків: Національний Юридичний Університет Імені Ярослава Мудрого, 37-38.

свобода означає, передусім, фізичну недоторканність особи, свободу її пересування та вільний вибір місця проживання, недоторканність сфери приватного життя людини тощо. Відповідно будь-яке протиправне (не передбачене Конституцією України, чи без наявності встановлених нею підстав) порушення свободи особи в будь-якій з вказаних сфер може бути об'єктом судового захисту. При чому звернутися до суду особа може навіть тоді, коли вона лише вважає, що її конституційні права і свободи порушено чи порушуються, створено чи створюються перешкоди в їх реалізації, і послатися при цьому лише на відповідну норму Конституції України, а суд не може відмовити у прийнятті такого позову як необґрунтованого і зобов'язаний розглянути відповідну справу, на чому акцентував увагу і Конституційний Суд України¹.

Оскільки, як було зазначено, конкретними формами реалізації соціальної свободи особи виступають її суб'єктивні права і свободи, слід визнати, що надзвичайно ефективним засобом гарантування судами стабільності конституційного ладу України є саме судовий захист конституційних прав і свобод людини. По-перше, конституційні права і свободи є невід'ємною складовою ціннісної системи українського суспільства, а отже кожна людина суб'єктивно сприймає рівень гарантування відповідних цінностей через забезпечення і захист її конкретного права, через відчуття своєї правової захищеності. По-друге, хоча власне права і свободи особи статтею 3 Конституції України прямо не віднесено до найвищих соціальних цінностей, проте вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а їх утвердження і забезпечення визначено її головним обов'язком. Більше того, конституційне закріплення відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, в тому числі – й щодо утвердження й забезпечення її прав і свобод, дозволяє людині звертатися за судовою формою захисту будь-якого свого конституційного права, належну реалізацію якого держава не змогла забезпечити². По-третє, стан забезпечення практичної реалізації та надійного правового захисту прав і свобод людини є одним з визначальних критеріїв міжнародно-правової оцінки рівня демократії та правовладдя в державі. Разом з тим, необхідно зазначити, що на сьогодні дуже актуальною для України проблемою є вкрай низький рівень суспільної довіри до судової влади: за результатами соціологічних досліджень, про свою недовіру до судів (судової системи в цілому) повідомили 80,9% респондентів, а про довіру – лише 9,3%³. А це істотно знижує потенціал судового гарантування стабільності конституційного ладу загалом, оскільки призводить до зневіри суспільства в правовому характері держави, в пануванні права, в соціальній цінності людини, тобто в тих цінностях, які становлять його ідейно-правову основу.

Безсумнівно, дієвим засобом забезпечення стабільності конституційного ладу України є гарантування судовою владою функціонування всіх державно-владних інституцій у відповідності з принципом обмеженого правління. Знайшов своє формалізоване закріплення в частині 2 ст. 6 та частині 2 ст. 19 Основного Закону України, цей принцип означає, що владні інституції та їх представники зобов'язані функціонувати відповідно до спеціально-дозвільного принципу правового регулювання – “дозволено лише те, що прямо передбачено законом”. Вихід органу публічної влади чи його посадової особи за межі своїх повноважень, закріплених Конституцією чи законами України, реалізація ними повноважень в непередбаченій формі або непередбаченим способом є підставою для визнання їх рішень, дій чи бездіяльності незаконними, що має наслідком їх скасування. А виключними повноваженнями щодо визнання акту, рішення, дії чи бездіяльності незаконними наділено саме суди. Це обумовлено незалежністю судової гілки влади в системі органів державної влади та її виключним правом вирішувати будь-який юридичний спір, стороною якого може бути кожен орган публічної влади. Більше того, в цьому випадку особа має гарантоване право на відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями чи діями (бездіяльністю) відповідних суб'єктів владних повноважень, що також є потужним стримуючим чинником їхньої діяльності в правових межах. Окремо слід відмітити, що саме з метою забезпечення кожній особі реальної можливості оскаржити в судовому порядку незаконні дії чи рішення публічно-владних

¹ Див.: Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 р. (справа за зверненням жителів міста Жовті Води) 1997 (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 1998, 1, 25.

² Кулешов, Д.В. (2018). Судова влада України в правовому механізмі гарантування конституційних цінностей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія ПРАВО, 50, 1, 36.

³ Проект Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» (2017). *Звіт за результатами соціологічного дослідження «Ставлення громадян України до судової системи»*. <<http://tsu.gov.ua/uploads/article/final-report-survey-e07f150174.pdf>> (2018, липень, 29).

інституцій та їх агентів, а отже – і задля забезпечення практичної реалізації принципу обмеженого правління, в Україні було утворено систему спеціалізованих адміністративних судів. І як свідчать статистичні дані, в 2016 році до місцевих адміністративних судів надійшло 215 479 справ і матеріалів, а в 2017 р. – 232 937¹, що підтверджує наш висновок про потужний потенціал судового гарантування дії принципу обмеженого правління в Україні.

Загальновідомо, що з принципом обмеженого правління безпосередньо пов'язана ще одна конституційна цінність і принцип конституційного ладу України – розподіл владних повноважень по-горизонталі – з законотворення, правозастосування та розв'язання правових суперечок (принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову), та по-вертикалі – гарантування місцевого самоврядування. При цьому в тріаді державної влади саме судовій владі відведено функції гарантування функціонування інших владних інституцій в межах повноважень, визначених Конституцією та законами України, а також остаточного вирішення будь-яких правових, в тому числі – компетенційних спорів між іншими владними інституціями. Як слушно зазначає в зв'язку з цим Т. Р. С. Аллан, “виконавча влада, котра безпосередньо здійснює суспільну політику, повинна повсякчас діяти у законодавчо визначених рамках; водночас мають існувати незалежні від виконавчої влади суди чи арбітражні установи, здатні втрутитися, якщо дії влади щодо певної особи переходять межі законності. Більше того, верховні суди повинні бути також повністю незалежні і від органів законодавчої влади, діяти не як інструменти обраного більшістю законодавчого органу, а як слуги конституційного ладу взагалі”². Однією ж з головних гарантій місцевого самоврядування також є право на судовий захист. Тобто незалежна судова влада є інструментальним засобом втілення в практику самого принципу поділу державної влади, а отже – і гарантування стабільності конституційного ладу України загалом.

Окремої уваги заслуговує аналіз ролі і значення судової влади в гарантуванні таких невід'ємних елементів конституційного ладу України, як правовий характер держави і верховенство (панування) права, які в найбільш широкому сенсі означають організацію державного і суспільного життя, взаємовідносин в системі “людина – суспільство – держава” у відповідності з правовими приписами, підпорядкування і держави в цілому, і її органів та посадових осіб, і суспільних інститутів, і безпосередньо особи праву як найбільш універсальному, справедливому, але при цьому – й знеособленому регулятору суспільних відносин, та панування права в державі і суспільстві. Тобто правовою прийнято вважати таку організацію держави, в якій публічна влада функціонує у відповідності з правовими приписами, обов'язково визнаються і гарантуються основоположні права і свободи людини та діє взаємна відповідальність особи і держави. Верховенство права передбачає реальне панування правових приписів в усіх сферах життя соціуму, правову визначеність, а також передбачуваність дій всіх публічно-владних інституцій та їх безумовну підпорядкованість праву. А оскільки принцип верховенства права формалізовано втілюється в юридичному верховенстві Конституції України, то процесуальним законодавством закріплено право суду застосовувати її норми як норми прямої дії, якщо в процесі розгляду конкретної справи він доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України. У такому випадку суд, після винесення рішення у справі, звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта. Отже, належне функціонування дійсно незалежної, високофахової, авторитетної судової влади є одночасно і обов'язковою ознакою правової держави, і найбільш ефективною інституційно-інструментальною гарантією практичного забезпечення реалізації принципу верховенства права та інших базових цінностей конституційного ладу України.

У підсумку слід зазначити, що в демократичній, правовій державі, якою на конституційному рівні проголошено Україну, незалежна судова влада здатна бути дієвою правовою гарантією й інших конституційно-правових цінностей, що становлять засади конституційного ладу. Так, демократичний характер держави, зокрема, гарантується судовим розглядом виборчих спорів та спорів, що виникають при проведенні референдумів; виключно судовою заборонаю проведення

¹ Court.Gov.Ua (2017). *Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2017 році*. <https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_NAKAZY/ogl_2017_cory.pdf> (2018, липень, 29).

² Аллан, Т.Р.С. (2008) *Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права*. Київ: Києво-Могилянська академія, 11.

мирних масових заходів; судовим захистом інформаційних прав громадян тощо. Принцип багатоманітності також гарантується виключно судовою заборонаю діяльності політичних партій та громадських об'єднань, релігійних організацій тощо. Тобто ще раз наголосимо, що лише суд в Україні наділений виключними правом ухвалювати остаточне владне рішення щодо будь-якого правового спору і конфлікту між будь-якими суб'єктами правових відносин, що обґрунтовано дозволяє вважати його ефективною правовою гарантією забезпечення стабільності конституційного ладу в сучасному українському державно-організованому суспільстві.

Проте, як свідчить практика сьогодення, повною мірою задіяти потенціал судової влади в надійному гарантуванні конституційних цінностей, а як наслідок – в забезпеченні стабільності конституційного ладу України, заважає низка об'єктивних та суб'єктивних причин. По-перше, це морально-психологічна неготовність багатьох суддів працювати в нових реаліях, недостатній рівень політико-правової культури частини суддівського корпусу, відсутність моральної готовності, а досить часто – і бажання протистояти викликам і спокусам, які неминуче супроводжують повсякденну діяльність судді. Поза всяким сумнівом правова культура конкретного судді та суддівського корпусу в цілому іманентно взаємопов'язана з рівнем правової культури суспільства загалом, чітко корелює з нею, оскільки судді живуть не в ізольованому середовищі, а в соціумі, є учасниками всіх його соціальних трансакцій, і як й будь-які інші громадяни, реалізують свої права і свободи, виконують обов'язки, отримують послуги, купують товари тощо. Відповідно, поширеність в сучасному українському суспільстві таких негативних явищ, як бідність, яка неминуче породжує соціальну нерівність й зневіру в справедливості, корупція, яка призводить до деформації як повсякденної, так і професійної правничої свідомості, правовий нігілізм, який має наслідком зниження ціннісного значення та регулюючого потенціалу права, істотно впливає і на правову культуру судді. По-друге, це така негативна тенденція сучасного правозастосування, яка також досить чітко корелює з рівнем правової культури, як зловживання правом, у тому числі – в судочинстві. Мова йде про випадки, коли правові приписи використовуються всупереч їх соціальному призначенню, фактично для досягнення протиправної мети – для придання зовнішньої легітимності незаконним діям чи рішенням, рейдерського захоплення власності, уникнення виконання обов'язків тощо. В результаті, як свідчить практика, зміст конкретних судових рішень, численні повідомлення ЗМІ, судді стають майже невід'ємними фігурантами гучних корупційних скандалів, а рівень довіри до суду, до справедливості і неупередженості судових рішень, до судової влади України загалом залишається вкрай низьким. І, як наслідок, в суспільстві виникають обґрунтовані сумніви в дійсній незалежності й неупередженості судової влади, в її ефективності. По-третє, частина суддів свідомо чи підсвідомо все ще продовжує асоціювати себе з державною владою, вважати себе її складовою частиною, що неминуче впливає й на зміст їх судових рішень, особливо в спорах, котрі зачіпають державні інтереси, психологічно взаємопов'язаними з якими відчувають себе ті, хто має неупереджено й безсторонньо відправляти правосуддя. По-четверте, далеко непоодиноким є спроби представників інших гілок державної влади (насамперед – виконавчої) та окремих політичних сил втручатися в діяльність судів, впливати на зміст судових рішень, в тому числі – через процедури призначення суддів та ініціювання притягнення їх до відповідальності. Звичайно, подібна практика чинить істотний негативний вплив на незалежність і неупередженість суддів. По-п'яте, це відсутність дієвого механізму забезпечення своєчасного і якісного виконання судових рішень, що нівелює суспільне сприйняття суду, як ефективного елементу загального правозахисного механізму. Адже для особи важливо не лише отримати справедливе судове рішення, але й бути переконаною в його неухильному виконанні всіма іншими суб'єктами, насамперед тими, хто порушив її право, свободу чи законний інтерес. По-шосте, в суспільстві періодично ініціюються громадські дискусії щодо непропорційності та надмірності конституційно-правових гарантій діяльності суддів (насамперед – їх матеріального забезпечення та недоторканності). Безсумнівно, що ці фактори чинять істотний негативний вплив на морально-психологічну атмосферу в суддівському середовищі, не сприяють незалежності й неупередженості судової влади загалом. Вважаємо, що усунення вказаних причин, які істотно знижують якісний рівень функціонування судової влади України можливе лише спільними зусиллями інститутів громадянського суспільства і держави.

Як **висновок** зазначимо, що в Конституцію України закладено потужний потенціал ефективного судового гарантування стабільності конституційного ладу через захист визначальних конституційних цінностей, які становлять своєрідну ціннісну основу сучасного українського

суспільства. Адже, сила судової влади в її авторитеті, в повазі, яку відчувають до неї громадяни і державні органи. Якщо таке визнання є, значить судова влада сильна, зазначають дослідники¹. Відповідно, для надійного гарантування судовою владою України стабільності конституційного ладу важливим є втілення в загальну суспільну свідомість та в повсякденну практику правозастосування базової конституційної ідеї щодо незалежності судової влади України. А це істотно залежить від її чіткого усвідомлення кожним суддею, від рівня правової культури всього суддівського корпусу, від змісту кожного судового рішення, яке має бути максимально неупередженим і підпорядковуватися виключно Конституції і законам України, загальним ідеям права.

References:

- Allan, T.R.S. (2008). *Konstytucijna spravedyvist. Liberalna teoriya verhovenstva prava* [Constitutional Justice. A Liberal Theory of the Rule of Law]. Kyiv: Kyuevo-Mogylyanska akademiya [in Ukrainian].
- Pechonchuk, T. (ed.). (2017). *Shho ukrayinci znayut i dumayut pro prava lyudyny: zagalnonacionalne doslidzhennya* [What Ukrainians do know and think regarding human rights: national-level research]. Kyiv: Center for Human Rights Information. [in Ukrainian].
- Bobrova, N.A. (2003). *Konstitucionnyj stroj i konstitucionalizm v Rossii* [The Constitutional System and Constitutionalism in Russia]. Moscow: JuNITI-DANA, Zakon i pravo [in Russian].
- Chlevyuk, O.V. (2016). *Svoboda yak katehoriia konstytutsiinoho prava: dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora yurydychnykh nauk* [Freedom as a Constitutional Law Category: candidate's thesis]. Kharkiv: National Law University named after Yaroslav the Wise [in Ukrainian].
- Kalinina, N.S. (2014). *Pravovye i organizacionnye osnovy realizacii sudebnoj vlasti v Rossijskoj Federacii: dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora yurydychnykh nauk* [Legal and organizational foundation for the Judiciary realizing in the Russian Federation: candidate's thesis]. Moscow: MSU [in Russian].
- Kuleshov, D.V. (2018). *Sudova vlada Ukrayiny v pravovomu mehanizmi garantuvannya konstytucijnyh cinnostej* [The judicial power of Ukraine in the legal mechanism of constitutional values guarantees]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogo universytetu – Scientific herald of Uzhhorod National University. Seriya PRAVO*. [Naukovy Visnyk of the Uzhgorod National University – Sciennigists of the Yuzhonorod National University. PRAVO series], 50, 1, 34-38. [in Ukrainian].
- Larin, A.U. (2006). *Konstitucionnoe (gosudarstvennoe) pravo Rossii* [The Constitutional (State) Law of Russia]. Moscow: Knizhnyj mir [in Russian].
- Court.Gov.Ua (2017). *Oglyad danyh pro stan zdijsnennya pravosuddya u 2017 roci* [Allot justice facts overview for 2017 year] <https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_NAKAZY/ogl_2017_copy.pdf> (2018, July, 29). [in Ukrainian].
- Pogorilko, V.F. (1997). *Osnovy konstytucijnogo ladu Ukrayiny* [The Constitutional System of Ukraine foundations]. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
- Rechyczkyj, V.V. (2012). *Politychnyj predmet konstytuciyi* [Political Matter of Constitution]. Kyiv: DUH I LITERA [in Ukrainian].
- Rishennya Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny vid 11 ly`pnya 1997 r. (sprava shhodo konstytucijnosti tлумachennya Verhovnoyu Radoyu Ukrayiny statti 98 Konstytuciyi Ukrayiny), 1997* (Konstytucijnij Sud Ukrayiny). [The Constitutional Court of Ukraine decision (regarding the Verkhovna Rada of Ukraine interpretation constitutionality of Article 98 of the Constitution of Ukraine case from 11th July 1997), 1997 (Constitutional Court of Ukraine)]. *Oficijnyj visnyk Ukrayiny* [Official Bulletin of Ukraine], 29, 85–88 [in Ukrainian].
- Rishennya Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny` vid 14 grudnya 1999 r. № 10-pp/1999 (sprava pro zastosuvannya ukrajins`koyi movy`), 1999* (Konstytucijnij Sud Ukrayiny) [The Constitutional Court of Ukraine decision (regarding of the use of the Ukrainian language case from 14th December 1992 № 10-pp/1999), 1997 (Constitutional Court of Ukraine)]. *Oficijnyj visnyk Ukrayiny* [Official Bulletin of Ukraine], 4, 125 [in Ukrainian].
- Rishennya Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny vid 25 grudnya 1997 r. (sprava za zvernenniam zhy`teliv mista Zhovti Vody)* [The Constitutional Court of Ukraine decision (regarding the Zhovti Vody city residents petition case from 25th December 1997), 1997 (Constitutional Court of Ukraine)]. *Oficijnyj visnyk Ukrayiny* [Official Bulletin of Ukraine], 1, 25 [in Ukrainian].
- Rishennya Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny vid 27 bereznya 2000 r. (sprava pro vseukrajins`kyj referendum za narodnoyu iniciatyvoyu), 2000.* (Konstytucijnij Sud Ukrayiny) [The Constitutional Court of Ukraine decision regarding the all-Ukrainian referendum on a people's initiative case from 27th March 2000), 1997 (Constitutional Court of Ukraine)]. *Oficijnyj visnyk Ukrayiny* [Official Bulletin of Ukraine] 30, 1285. [in Ukrainian].

¹ Калинина Н. С. Правовые и организационные основы реализации судебной власти в Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2014. С. 37.

15. *Rishennya Konstytucijnogo Sudu Ukrayiny vid 5 kvitnya 2012 r. (sprava pro vysuvannya kandydativ u narodni deputaty Ukrayiny za zmishanoyi vyborchoyi systemy`)*, 2012 (Konstytucijnij Sud Ukrayiny) [The Constitutional Court of Ukraine decision (regarding the candidates for member of Parliament admission under a mixed electoral system case from 5th April 2012), 2012 (Constitutional Court of Ukraine)]. *Oficijnyj visnyk Ukrayiny* [Official Bulletin of Ukraine], 30, 1122 [in Ukrainian].
16. Rumjancev, O.G. (1994). *Osnovy konstitucionnogo stroja Rossii (ponjatie, sodержanie, voprosy stanovlenija)* [Fundamentals of the Constitutional System of Russia (concept, content, issues of formation)]. Moscow: Jurist [in Russian].
17. Ryabovol, L.T. (2017). *Zasady konstytucijnogo ladu yak predmet doslidzhennya: obgruntuvannya neobhidnosti vporyadkuvannya terminologichnogo aparatu* [The Constitutional System fundamentals as a research subject: the Terminology Apparatus grading substantiation]. *Porivnyalno-analitychne parvo* [The analytically-comparative law], 2, 49-52. [in Ukrainian].
18. Savchyn, M.V. (2004). *Konstytucijnij Sud Ukrayiny yak garant konstytucijnogo ladu: dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya doktora yurydychnykh nauk.* [The Constitutional Court of Ukraine as the Constitutional System Guarantor: doctor's thesis]. Kharkiv: National Law University named after Yaroslav the Wise [in Ukrainian].
19. Todyka, U.N. (1999). *Osnovy konstitucionnogo stroja Ukrainy* [The Constitutional System of Ukraine foundations]. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
20. Draft Council of Europe "Support to the Implementation of Judicial Reform in Ukraine" (2017). *Zvit za rezultatamy sotsiologichnoho doslidzhennia «Stavlennia hromadian Ukrainy do sudovoi systemy»* [The sociological research results report "The Ukrainian citizens' attitude to the Judicial System"]. <<http://rsu.gov.ua/uploads/article/final-report-survey-e07f150174.pdf>>. (2018, July, 29). [in Ukrainian].
21. Kabyshev, V.T. (1993). *Stanovlenie konstitucionnogo stroja Rossii* [The Constitutional System of Russia establishing]. Saratov: Abris [in Russian].